

DENGE VE DENETLEME AĞI | Ön Rapor

YEREL SEÇİM ÖNCESİ VAN & ADANA DEMOKRASİ MASASI BULUŞMALARI | KENTLEŞEN TÜRKİYE'DE KATILIMCI BİR YEREL YÖNETİMİN İLKELERİNİ DÜŞÜNMEK

Mart, 2019

Bu çalışma, hem merkezi idareyi etkili bir şekilde dengeleyip denetleme, hem de kentlerin biriken sorunlarına yanıt verme kapasitesine sahip olacak demokratik bir yerel yönetimin hangi esaslara dayanarak kurgulanabileceğini konuşmak üzere, ağımız tarafından 1 Mart ve 9 Mart tarihlerinde Van ile Adana şehirlerinde düzenlenen demokrasi masası buluşmalarında bir araya gelen akademi, sivil toplum, iş dünyası ve medya alanından farklı görüş ve tecrübelere sahip 60 katılımcının değerlendirmelerinden çıkan başlıca talepleri yansıtmaktadır.

Katılımcıların değerlendirme ve taleplerinin daha etraflıca ele alınacağı sonuç raporu, toplumun farklı kesimlerinin demokratik ve katılımcı yerel yönetime ilişkin görüş ve beklentilerini, göreve yeni başlayacak yerel idarecilerin dikkatine sunmak amacıyla, 31 Mart yerel seçimlerini takiben yayınlanacaktır.

YEREL SEÇİM SÜRECİNDE ÖNE ÇIKAN TALEPLER

HUKUKUN ÜSTÜNLÜĞÜ

Hukukun üstünlüğü, başka birçok konuda olduğu gibi, demokratik bir yerel yönetim rejiminin kurulması ve işleyebilmesi bakımından da yerine getirilmesi gereken ön koşullardan biridir.

Hukukun üstünlüğüne dayanan bir merkezi idare rejimi sağlamlaştırılmadıkça, yerel yönetime ilişkin mevzuat işlevsiz kalmakta; mevzuat tarafından tanımlanmış demokratik hükümlerin uygulanması, fiili düzeyde merkezi ve yerel siyasetçilerin inisiyatifine kalmaktadır.

Devlet ve vatandaşlar arasındaki ilişkinin düzenlenişinde hukuksal açıdan farklılaşma yaratabilecek uygulamalardan kaçınılmalıdır. Hukukun üstünlüğünün temel nitelikleri arasında olan “genellik” (yasalar genel bir karakter taşırlar, belli grup veya kişilere yönelik değildirler), merkezi ve yerel idarelerin tüm icraat ve tasarruflarında yol gösterici ilkeler olmalıdır.

Belediyelere kayyum ataması uygulaması, demokratik temsil ilişkileri yoluyla vatandaşların kendi belediye başkanlarını belirleme sürecini sekteye uğratmakta, devlet ile vatandaşlar arasındaki güven ilişkisine zarar vermektedir.

YEREL SİYASET

Yerel siyasetin, ulusal siyasetin içinde boğulmasının önüne geçilmelidir.

Ulusal siyaseti biçimlendiren siyasal söylem ve tutumların, yerel seçim sürecinde ve bir bütün olarak yerel siyasi süreçlerde de belirleyici olmaları, yerelin sorunlarının konuşulmasını engellemektedir.

Siyasi liderler, genel siyasetin yerel siyaseti baskılamasına yol açacak söylem ve tavırlardan vazgeçmeli; yerel yönetim adayları, bilhassa aday oldukları bölgelerin sorunlarına odaklanmak suretiyle, yerelin öne çıkması konusunda inisiyatif almalıdırlar.

DEMOKRATİK YEREL YÖNETİMLER

Yerel yönetimlerin kurumsal yapıları ve işleyişleri demokratikleşmelidir.

Demokratik bir yerel yönetim yapısı için, seçim ve siyasi partiler yasalarında düzenlemeler yapılmalıdır. Yerel yöneticilerin aday olma ve seçilme süreçleri; önseçim, temsilde adalet ve seçilmişlerin hesap verebilirliği gibi kriterleri sağlamaya yönelik düzenlemeler yoluyla demokratikleştirilmelidir.

Merkez ve yerel arasındaki ilişkileri demokratikleştirmek ve merkezden yerele güç aktarımı üzerine konuşulanlar, yerel yönetimlerin kendi içlerinde de uygulanmalı ve böylelikle yerel yönetişimin en önemli ayağı olan belediyelerin işleyişi demokratik hale getirilmelidir.

Bu amaçla, halihazırda belediye başkanı üzerine bina edilmiş karar alma ve yönetme anlayışı değişmeli ve başkan karşısında belediye meclisleri ve sivil katılım süreçleri güçlendirilmelidir. Yerel karar alma mekanizmalarını karakterize eden tek adamlık modelinin değişmesi, kentlerin vizyonu ve geleceğine tek bir kişi tarafından karar verilmesi şeklindeki mevcut uygulamanın da önüne geçecektir.

Belediye meclis üyelerinin sayısı artırılmalıdır. Belediye başkanını denetleme işlevlerini yerine getirebilmeleri için, meclis üyelerinin yetkileri artırılarak, belediye meclisleri güçlendirilmelidir. Kota uygulamaları gibi mekanizmalarla, belediye meclislerinin temsil kapasiteleri genişletilmeli, belediye üyeleri arasındaki çeşitlilik artırılmalıdır. Meclis üyesi aday olmak için liyakat koşulları tanımlanmalı ve bu koşulları sağlama şartı konmalıdır.

YEREL YÖNETİŞİM ve KATILIM MEKANİZMALARI

Demokratik bir yerel yönetişimin aktörlerinin, kadınlardan dezavantajlı kesimlere, üniversitelerden sivil toplum örgütlerine dek geniş bir yelpazeye sahip olduğu unutulmamalı, katılım mekanizmaları tasarlanırken bu çeşitliliğin barındırdığı farklı talep ve ihtiyaçlar gözetilmelidir.

Demokratik yerel yönetişim denildiğinde aklımıza hem üniversiteler ve meslek odaları gibi çeşitli kurumları hem de kadınlar, gençler ve engelliler gibi toplumun çeşitli kesimlerini kapsayan çok aktörlü bir yönetim modeli gelmelidir. Yerel yönetimler kurumsal olarak bunun ana bileşeni olmakla birlikte, sürecin tek belirleyicisi olmamalıdır.

Kent konseylerinin işleyişini başta belediye başkanı olmak üzere yerel idarenin inisiyatifine bağlı kılan düzenlemeler değişmelidir. Konseylerin, yerel yönetimler üzerinde demokratik bir baskı (sivil denetim) unsuru olarak hareket etmesine olanak sağlayacak bağımsız bütçe ve yaptırım gücü gibi yasal ve kurumsal düzenlemelere ihtiyaç vardır.

Sokak ve mahalle temsilcilerinden oluşacak mahalle meclisleri, her mahalleden belli sayıda üyenin yeracağı yerel halk meclisleri, halk meclisi üyelerinin katılacağı kent kurultayları gibi mekanizmalar yoluyla, yerel karar alma ve yönetim süreçlerine toplumsal katılım sağlanmalıdır.

Bu meclisler, bütçe kararlarının alınmasında ve uygulanmasında yerel toplulukların çeşitli düzeylerde söz hakkı olmasına işaret eden katılımcı bütçe gibi uygulamalarda da yol gösterici olmalıdır.

VATANDAŞ ODAKLI KENTLEŞME

Yerel yönetimler, rant odaklı mevcut kentleşme modelini sürdürmek yerine, toplumun tüm kesimleri için kentsel hizmet ve alternatif yaşam alanlarının üretilmesine dayanan vatandaş odaklı bir kentleşme ve buna uygun sosyal bir belediyeçilik anlayışını savunmalıdır.

Kentlerdeki sosyal yaşantıyı standartlaştıran ve fakirleştiren AVM ve taşıt merkezli mevcut kentleşme modeli yerine; çocukların, gençlerin, kadınların ve diğer toplumsal kesimlerin ihtiyaçlarını dikkate alan, bu ihtiyaçlara yönelik kentsel yaşam alanlarının üretilmesini hedefleyen bir yerel yönetim anlayışı yaygınlaşmalıdır.

Belediyeler, kreş ve kadın merkezleri gibi kentsel kamusal hizmetler üretirken bu alandaki talep ve beklentilere kulak vermeli, yereldeki toplulukların somut ihtiyaçlarını dikkate alan bir belediyeçilik ve hizmet anlayışı benimsenmelidir.

Yerel yönetimler hizmet üretirken sadece seçim sonuçlarını değil, kentte yaşayan tüm kesimleri dikkate almalı; çoğunluğun dışında kalan yerel kimlik ve toplulukların ihtiyaç ve taleplerini görmezden gelen çoğunlukçu tutumdan vazgeçilmelidir.

Belediyelerin yerel kalkınma ve refahı sağlamaya dönük iktisadi faaliyetleri olmalı ve yerel toplulukların üretime dönük küçük çaplı girişimlerine destek sunmalıdır. Kırsal alanları da kentlerin parçası olarak görmeye meyil eden yerel yönetim mevzuatına uygun olarak, belediyeler kırsal kalkınmaya da destek vermeli, bu amaçla kırsal kalkınma birimleri oluşturmalıdır.

SİVİL DEMOKRATİK KÜLTÜR

Hem yerel karar alma süreçlerine toplumsal katılımın sağlanabilmesi, hem de böylelikle yerel yönetimlerin tabandan denetlenebilmeleri için, aktif vatandaşlığı odak alan demokratik bir sivil kültürün gelişmesi gereklidir.

Yerel karar alma süreçlerine katılımı sadece yasal ve kurumsal mekanizmalar yoluyla düzenlemek olanaklı değildir, demokratik bir sivil kültüre ve bu kültürü taşıyacak aktif vatandaşlara ihtiyaç vardır. Gelişmiş demokrasilerde, kent konseyleri ve halk meclisleri gibi araçlar, yerel toplulukların geniş katılımıyla ve sivil inisiyatifler yoluyla oluşmuştur.

Türkiye’de uzunca bir süredir demokrasi sayısallaşmakta ve idarenin demokratik denetimi deyince akla sadece vatandaşların seçimlere katılmaları gelmektedir. Oysa, yerel toplulukların aşağıdan yukarı bir şekilde yerine getirecekleri denge ve denetleme işlevi seçimlerle sınırlı değildir, yılın tüm günlerinde devam edecek sivil demokratik bir rutindir.

Sivil toplumun denetim işlevini yerine getirmesi, yerel siyasetin yozlaşmasının, çıkar amaçlı parti değiştirmelerin ve rant odaklı imar anlayışının önüne geçmenin de en etkili yollarından biridir. Bu bağlamda, sivil toplum örgütleri yerel demokratik kültürün gelişmesi için inisiyatif almalı, aktif vatandaşlık ve kentlilik bilincini yaygınlaştıracak çalışmalar düzenlemelidir.

Denge ve Denetleme Ağı Kimdir?

Denge ve Denetleme Ağı (DDA), toplumun çeşitli kesimleri ile farklı siyasi görüşlerden ulusal/yerel düzeyde 274 sivil toplum örgütünün ve on binlerce destekçi ile takipçinin, katılımcı ve çoğulcu demokrasinin güçlenmesi için bir arada mücadele ettiği bir harekettir. 2011 yılında yeni anayasa çalışmaları sırasında bir araya gelen Ağ, Temmuz 2012'den bu yana izleme, politika üretimi, kamuoyu oluşturma ve savunuculuk yöntemlerini kullanarak, Türkiye'nin demokratikleşmesinde vazgeçilmez olan denge denetleme sisteminin güçlendirilmesine katkı sunmayı hedeflemektedir. Ağın bu hedef çerçevesindeki öncelikleri, vatandaşların bilinçli karar vermelerine katkı sağlamak doğrultusunda güvenilir ve tarafsız bilgi üretmek ile aktif vatandaşlık bilincinin yerleşmesi için çalışmalar yürütmektedir. DDA, işleyen bir denge denetleme sistemi için reforma ihtiyaç duyulan yedi alanda, "reform grupları" aracılığıyla faaliyet gösterir. Bu yedi reform alanı, anayasa, yasama, yürütme, yargı, medya, yerel yönetimler ve sivil toplum'dur.